

УДК 373.51.045.16.011.33

Лавриченко Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувача лабораторією порівняльної педагогіки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України

ПЕДАГОГІЧНА КОМПАРАТИВІСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗБУДОВИ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анотація

Стаття присвячена проблемам формування єдиного освітнього простору в контексті європейської інтеграції. Особлива роль надається компаративістиці, як інструменту порівняння освітніх систем та якості освіти.

Ключові слова: порівняльна педагогіка, освітній простір, освітня система

Проблеми освіти є хіба не найбільш дискутованими у політичних колах об'єднаної Європи. „Узгоджена політика” в галузі освіти неоднозначно сприймається національними елітами європейських країн іноді аж до відвертого несхвалення. Відтак ідея формування спільного європейського простору вимагає цілеспрямованої аргументації та пропаганди з метою вмотивування до координації зусиль усіх суб'єктів її реалізації. До європейського загалу виявляється необхідним донести думку про те, що „узгоджена політика” передбачає ідентичність, яка ґрунтується на усвідомленні європейцями спільних витоків і перспектив розвитку єдиного європейського освітнього простору. Однак тут аж ніяк не йдеться про нехтування національною ідентичністю і самобутністю освітніх систем у межах геополітичного утворення. Важливо, щоб „європеїзація” освіти сприймалась як шлях досягнення її вищої якості, конкурентоспроможності і спонукала до прийняття країнами-членами ЄС спільної відповідальності за досягнення і видатки на цьому шляху. Вдаючись до метафори, уявімо гру оркестру, в якому кожен музикант вправно володіє власним інструментом і веде власну музичну партію, але дотримується при цьому єдиної партитури. Благозвучність оркестру можна порівняти із досягненням необхідної і достатньої ідентичності (взаємоузгодженості) у діяльності європейських освітніх структур.

Отже, Європа робить сьогодні наголос на освіті як першочерговій передумові її поступу у найважливіших галузях суспільного життя і діяльності. У цьому контексті освіта розглядається як ключовий чинник визначення і досягнення європейської ідентичності (тотожності) на підставі забезпечення мобільності (географічної, соціальної, фахової); розробки єдиних нормативних вимог до змісту шкільних знань щодо європейської історії і культури; під'єднання шкіл до мережі Інтернет з метою

сприяння кращому знайомству і порозумінню між молодими генераціями європейців.

„Європа освіти” – це шлях до побудови єдиного європейського простору, в якому, попри відмінності в національних освітніх системах, присутнє прагнення узгодити їхні ключові елементи. Спрямовані на це зусилля поєднують нині урядові, бізнесові, фінансові структури та інституції, науковці різного фаху, управлінці в галузі освіти й педагоги-практики. Значною є відповідна роль наддержавних європейських структур – Парламентської Асамблеї Ради Європи, Організації економічного співробітництва та розвитку, ЮНЕСКО, Європейського банку реконструкції та розвитку та інших. Однак завдання цих впливових інституцій полягає переважно у розробці та погодженні нормативно-законодавчих актів в галузі освіти, організаційному і фінансовому забезпеченні їх виконання у країнах-членах спільноти.

У той же час розбудова єдиного європейського освітнього простору потребує значною мірою науково-аналітичного осмислення та концептуального обґрунтування цього процесу передусім фахівцями-педагогами, а не лише політиками, фінансистами, менеджерами. У зв'язку із цим дедалі частіше європейські провідники звертають погляди до порівняльно-педагогічних наукових структур, які якнайкраще підходять на роль аналітичних та регулятивних центрів європейської інтеграції в галузі освіти. Перебираючи на себе зазначені функції, фахівці з порівняльної педагогіки можуть, наприклад:

1. Поширювати досвід тих країн, які досягли високого рівня розвитку завдяки ефективним моделям освіти; надавати розуміння того, які освітні чинники стали рушійними для суспільного поступу в тій чи іншій країні, виявляти корелятивні взаємозв'язки між ефективними моделями суспільної організації та економічного поступу, з одного боку, і освітніми системами – з іншого. Так, скажімо, азійські країни досягли значних економічних успіхів завдяки розвиткові освіти на засадах конкурентності у поєднанні з груповою солідарністю та рівневою ієрархізацією освітніх структур. Порівняльна педагогіка, аналізуючи освітні моделі різних країн світу у соціально-економічному і культурному контексті, може дати відповідь на ключове питання: яка освітня модель відповідає найбільшою мірою сучасним пріоритетам європейського поступу.

2. Вчені-компаративісти мають враховувати існування різних концепцій досягнення європейської ідентичності, від радикально уніфікаційних до поміркованих, однак важливо уникати крайнощів і дотримуватись такого методологічного підходу, за якого процес інтеграції розглядається як передусім перманентний і імовірнісний. Це дає змогу брати до уваги динаміку суспільних процесів у європейській спільноті і

вивчати можливості вдосконалення механізмів і засобів формування спільної ідентичності відповідно до обставин, що постійно змінюються. Зважаючи на це, непересічною і непербутньою є роль порівняльної педагогіки у вивченні освітніх систем у європейських країнах та в накресленні шляхів їх взаємного наближення за основними параметрами функціонування. Одним з очікуваних результатів такої діяльності має бути інтенсифікація трансдержавної фахової мобільності учнівської молоді та дорослого населення. Це, зокрема засвідчила й Болонська угода, якій передувала велика робота не лише наддержавних адміністративних структур, але й ґрунтовні дослідження вчених-компаративістів у галузі вищої освіти. Однак, попри значні досягнення європейських країн в уніфікації вимог до дипломів про вищу освіту, Болонську Декларацію варто розглядати радше як відправний, а не кінцевий пункт ідентифікаційно-інтеграційних процесів у цій царині.

Щодо формування спільної культурної ідентичності європейськими народами, то тут теж є чималі можливості і перспективи для порівняльної педагогіки. Передусім це стосується сприяння адекватному розумінню змісту навчальних програм у контексті політичних, історичних, культурних процесів у тій чи іншій країні спільноти. Скажімо, військова кампанія Наполеона може тлумачитись як інтервенція або ж як героїчне завоювання. А відкриття іспанцями Америки може розглядатися як початок експансії або ж як дійсно історична подія і цивілізаційний поштовх для корінного населення континенту. У таких випадках пошук ідентичності має стосуватись здебільшого досягнення консенсусу щодо розуміння історико-культурних явищ і подій, а також їхнього значення для минулого і сьогодення Європи.

Педагоги-компаративісти здатні також посприяти підвищенню ефективності міжшкільної комунікації в мережі Інтернет. Ідеться передусім про допомогу вчителям у розумінні педагогічних фактів, які спостерігаються у шкільних закладах різних європейських країн (освітні системи, офіційний курікулум, атестаційні та оцінювальні процедури тощо), та про усвідомлення їхньої зумовленості культурно-історичними, політичними і соціальними чинниками.

3. Порівняльна педагогіка здатна зробити вагомий внесок в розбудову європейської освіти як системної цілісності. З цією метою педагоги-компаративісти мають утверджувати ідею європейського освітнього виміру як таку, що не заперечує можливості існування різноманітностей, розбіжностей у національних системах освіти країн спільноти, а передбачає узгодження передусім ключових, наріжних параметрів і принципів їхнього функціонування. Тут фахівці з порівняльної педагогіки можуть задовольнити зростаючий інтерес країн-учасниць європейської інтеграції до самооцінки та взаємної оцінки їхніх досягнень в галузі освіти. Результати

компаративних педагогічних досліджень мають виконувати не стільки рекомендаційну, скільки координаційно-регулятивну функцію, звичайно, за умови готовності з боку європейських урядовців це визнати і цим скористатись. Адже саме системне дослідження спільностей та відмінностей у європейських освітніх системах та найбільш чутливих (акопунктурних) точок їх дотику може надати підстави для здійснення науково виваженої і раціонально обґрунтованої політики в царині формування єдиного європейського освітнього простору. На порівняльну педагогіку покладається досить відповідальне завдання давати вчасні і вичерпні висновки щодо того, чи процесам уніфікації і гомогенізації підлягають принципово важливі, наріжні елементи освітніх систем, чи, можливо, лише другорядні, які не приведуть до очікуваного рівня тотожності. У цьому головна особливість сучасного покликання європейської педагогічної компаративістики порівняно з попереднім періодом, коли результати її досліджень найчастіше використовувались для обґрунтування доцільності або виправдання нагальності освітніх реформ.

Водночас порівняльна педагогіка може суттєво посприяти і демократизації європейської освіти завдяки розрізненню декларативних гасел і реального стану справ у забезпеченні рівноправного доступу громадян до якісної освіти у тій чи іншій європейській країні. Не менш важливим є наповнення реальним змістом або ж розвінчання значущості таких „магічних кліше”, як освіта впродовж життя, неформальна освіта, самоосвіта, демократичне громадянство, якісна освіта, ключові компетентності, додана вартість, автономна особистість, автономний менеджмент тощо.

Крім, так би мовити, „політичних рішень”, на які здатні вплинути результати порівняльно-педагогічних досліджень, зокрема фундаментальних, слід брати до уваги й практично-прикладну проблематику, якою мають опікуватися вчені-компаративісти. Наразі важливо посприяти у розв’язанні таких стратегічних завдань формування європейського освітнього простору, як:

- визначення пріоритетних напрямів розвитку європейської шкільної освіти;
- створення уніфікованих базових програм загальноосвітньої і професійної підготовки школярів;
- впровадження педагогічних інновацій, які сприятимуть суттєвому зниженню кількості „втрачених” освітніми системами учнів, тобто тих, хто залишив передчасно школу без належної для продовження освіти або працевлаштування кваліфікації;
- вживання заходів з метою конструктивного та ефективного використання педагогічних і матеріально-технічних ресурсів у закладах освіти;

- використання мас-медійних навчальних технологій з метою покращення якості педагогічного процесу;
- розробка об'єктивних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів і студентів;
- вдосконалення освітнього менеджменту;
- забезпечення відкритості навчальних закладів соціокультурному довкіллю;
- гармонізація індивідуального і соціального розвитку учнівської молоді;
- збереження і ретрансляція засобами освіти європейської культурної спадщини;
- утвердження загальноєвропейської системи цінностей в освітній діяльності.

На завершення огляду можливостей та способів впливу педагогічної компаративістики на процес формування єдиного європейського простору наведемо дещо альтернативні до попередніх міркування. А чи варто загалом ставити питання таким чином? Чи не наділяємо ми зрештою порівняльну педагогіку невластивими для неї функціями і завданнями – інтеграційними, управлінськими, координаційними? Тут важливо не втратити з поля зору, так би мовити, „зворотній бік медалі” і не забувати про те, що європейська інтеграція є складовою процесу інтернаціоналізації і глобалізації освіти, що власне і викликає занепокоєння її опонентів. Наразі ученим-компаративістам надто важливо бути пильними, щоб не опинитись у сервільній ситуації, коли замість того, щоб прагнути наукової істини, вони обслуговуватимуть чергову політичну кампанію. У цьому полягає виклик часу, і адекватна відповідь на нього вимагає від тих, хто присвятив себе порівняльній педагогіці як фаховій діяльності, високого рівня відповідальності, професіоналізму і сумління.

Список використаних джерел

1. Le comparatisme en éducation: mode de gouvernance ou enquête historique? / L'éducation compare: un outil pour L'Europe. – Paris: L'Harmattan.- 2003.- P.57-60.
2. Van Dael, H. L'Education compare.- Paris: PUF.- Coll."Que Sai-je?"- 1993.- p. 16-17.
3. McMichael, P. Incorporating Comparison within a World-Historical Perspective: An Alternative Comparative Method. In American Sociological Review, 55, pp. 385-397.

ПЕДАГОГІЧЕСКАЯ КОМПАРАТИВИСТИКА КАК ИНСТРУМЕНТ СОЗДАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА В КОНТЕКСТЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Лавриченко Н. Н.

Аннотация

Статья посвящена проблемам формирования единого образовательного пространства в контексте европейской интеграции. Особенная роль уделяется компаративистике, как инструменту сравнения образовательных систем и качества образования.

Ключевые слова: сравнительная педагогика, образовательное пространство, образовательная система.

PEDAGOGICAL COMPARATIVE EDUCATION AS AN INSTRUMENT OF EDUCATION ENVIRONMENT CREATION IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Lavrychenko N.N.

Resume

The article deals with the education environment creation in the context of European integration. Special role is paid to comparative education as an instrument of comparison of educational systems and educational quality.

Keywords: comparative education, educational environment, education system.